

MÜLKİYELİ BİR EĞİTİM BİLİMCİ: İHSAN SUNGU

Bahri ATA*

Özet

Bu çalışmada Mülkiye Mektebi Mezunu, Tatbikat Mektebi Müdürü, Millî Eğitim Bakanı Müsteşarı, eğitim bilimci İhsan Sungu'nun hayatından, Türk eğitimine, tarih araştırmalarına ve tarih öğretimine katkılarında söz edilmektedir. Sungu, eğitim konularında çağdaş Batılı eğitimcilerin çalışmalarını takip ederek, yayım ve çevirileri ile progresif akıma mensup olduğunu gösterdi ve aktif okul yaklaşımını Türkiye'de yaymaya çalıştı. Sungu, Sâti Bey'in öncülüğünde çağdaş anlamıyla tarih pedagojisi ile uğraşan ilk eğitimcilerimizdendir.

Anahtar sözcükler: İhsan Sungu, mülkiye mektebi, tarih öğretimi

Abstract

In this study, İhsan Sungu, an educator graduating from the School of Political Sciences, the director of the School of Maneuvers, and the Undersecretary for the Minister of National Education, his life-story, his contributions to Turkish education, research into history and the teaching of history are presented. He examined the works of his contemporary western educators and as a follower of the progressive school he made a great effort to promote the approach of active school across Turkey through his writings and translation studies. Under the leadership of Sati Bey, an Ottoman educator, he is one of the first educators to be engaged in history pedagogy in modern sense in Turkey.

Key words: İhsan Sungu, the school of political sciences, teaching history

“Türkiye’de tarih eğitimine ilişkin geçmişte yapılan çalışmalar nelerdi?” sorusuna cevap ararken, İhsan Sungu'nun çalışmaları ile karşılaştım. Millî Kütüphanede bulduğum, Henry Johnson, Paul Klapper ve Rolla Milton Tyron'un tarih öğretimine ilişkin kitapları da onun özel kitaplığından gelmektedir. Bu durum, bir eğitimcinin, 1910'lu ve 20'li yıllarda, özellikle çağdaş dünyada tarih eğitimine ilişkin gelişmeleri yakından izlemiş olduğunun göstergelerinden biridir. Millî Kütüphanede okuduğum pek çok eski Türkçe, İngilizce kitap, mecmua ve gazetenin üzerinde “İhsan Sungu Kitapları” mührü bulunmaktadır. John Dewey üzerine hazırladığım bir çalışma sırasında, yine Millî Kütüphanedeki, Dewey kitaplarının da ona ait olması, bu eğitimciye olan ilgi ve merakımı daha da arttırdı. İşte bu çalışma, bu merakın sonucunda ortaya çıktı.

Bu çalışmada, İhsan Sungu'nun hayatından, Türk eğitimine, tarih araştırmalarına ve tarih öğretimine katkılarında söz edilmektedir. Hayatına ilişkin ilk biyografi çalışması, Faik Reşit Unat'ın kaleminden çıktı (Unat,1947). Daha sonra Nejat Çağatay da yazdı (Çağatay,1987). Ölümünün yıl dönümü dolayısıyla, Millî

Yazışma adresi: *Arş. Gör. Dr. Bahri Ata, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi 06500 Teknikokullar/Ankara

Eğitim Bakanlığı, 15 Nisan 1947’de çıkardığı İlk ğretim dergisinin 225-227 sayılarını İhsan Sungu’nun anısına ayırdı. Burada dostları ve öğrencileri kendisine ilişkin anılarını yazdı. Bu makalede, bu anılardan da yararlanıldı. Ayrıca Ulus, Akşam, Tanin gibi dönemin gazeteleri de taranarak, vefatı arkasından kendisine ilişkin yazılar da tespit edildi ve kullanıldı.

1. İhsan Sungu’nun Hayatı (1883-1946)

Mehmet İhsan Sungu, 1883 yılında Trablusşam’da doğdu. Babası, eski yargıçlardan ve Bağdat İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığından emekliye ayrılan Hüseyin Yahya Bey’dir. 1904 yılında Mekteb-i Mlkiyeden birincilikle mezun oldu. 1907 Nisan ile 1909 Kasım arasında Washington Bykelliliği 3. sekreterliği yaptı. 1909’da Darlmuallimn-i liyyeye Musahabat-ı Ahlkye ve Medeniye ğretmeni ve Tatbikat Mektebi Müdürü oldu. 1919’da İhsan Sungu, Darlmuallimn-i liyyeye müdür olarak atandı. 1926 yılında Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necatinin ağrısı zerine, Talim ve Terbiye yesi olarak Ankara’ya yerleşti. 1929’da kısa bir süreliğine Gazi Orta Muallim Mektebi Müdürlüğü’ne getirildi. Üç yıl fahr olarak bu okulun ğretim yöntemi (usl-i tedris) ğretmenliğini yaptı. 1930’da Talim ve Terbiye Kurulu Reisliliğine getirildi. 1934’te soyadı olarak, “İhsan” kelimesinin z Türkçesi olan “sungu”yu aldı. 1938’de bu kurulun adı Kültür Bakanlığı (Millî Eğitim) Kültür Kurulu Başkanlığı olarak değiştirildi. 1939-46 arasında Maârif Vekaleti Müsteşarlığını yürüttü. 11 Nisan 1946’da vefat etti. Cenazesini, yağmura rağmen yüzlerce öğrencisinin katıldığı bir törende Hacı Bayram Camisinden taşınarak Cebeci Asri Mezarlığında defnedildi.

2. İhsan Sungu’nun Eğitimciliği

II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet dönemlerinde pek çok mülkiye mezununun; kaymakam, vali ve hariciyeci olmak yerine, bu makamları bir kenara itip, ğretmenliği daha cazip buldukları görülmektedir (Akyüz, 1978:64). Örneğin, Emrullah Efendi, Sâtı Bey, İhsan Sungu, Fuat şemsi İnan, Mustafa şekip Tunç bunlardan bazılarıdır. Akyüz (1983:151), Mülkiye Mektebi mezunlarının eğitimle ilgilenmelerini ve bu alanda görev almalarını üç temel nedenle açıklamaktadır. Birincisi, mahallin en yüksek mlk amiri olarak eğitim işlerinin onların görevleri ve denetimi altında olmasındır. İkincisi, Abdülhamit döneminde mezunlara maarif müdürlüğü, okul müdürlüğü verilmesi ve mezunların doğrudan buraya atanmasıdır. Üçüncüsü, Mülkiye Mektebinin yarım yüzyıl ülkenin en önemli yüksek ğretim kurumu özelliği ile bir sosyal sorun olarak eğitim sorunlarında da söz sahibi olmasındır. Mezunlar arasında eğitim işlerine yönelişin arkasında, dönemin yöneticilerinin izlediği politikanın yanısıra, Mekteb-i Mlkiyede on yedi yıl tarih ğretmenliği yapan Mizancı Murat gibi öğretmenlerin ülke kalkınmasında eğitimin önemine ilişkin görüşlerinin öğrenciler arasındaki etkileri de olabilir. İhsan Sungu, Tatbikat Mektebi Müdürlüğü görevinden dolayı, ğrencisi Hasan li Yücel döneminde müsteşar oluncaya kadar, eğitim camiasında “#Tatbikat İhsan Bey” olarak anıldı.

1918 yılında İhsan Sungu, Sâtı Bey’in çıkardığı Terbiye Mecmuası’nın ilk sayısında #Eski Mekteplerde “Cisman Cezalar” konulu bir makale yazdı. Bilindiği gibi, o yıllarda Sâtı ve Gökalp, eğitimde ceza ve ödülün yeri ile ilgili bir tartışmaya girişti. Sungu, bu yazısında Türkiye’de okullarda dayağa karşı ilk kampanyanın basında başladığını, öncülerinden birinin de, daha sonra Maârif Nazırı olan Münif Efendi olduğunu

belirtmektedir. Konuya ilişkin olarak 1863 (H.1279) tarihinde Münif Efendi'nin Mecmua-i Fünûn'un 5. sayısında yazdığı #Ehemiyyet-i Terbiye-i Sıbyâng makalesini ve 29 Mart 1869 tarihli (H.15 Zilhicce 1285) Terakki gazetelerinde çıkan köşe yazısını gösterdi. Nitekim, 1871 (H.1287) tarihli Rüştîye Nizamnamesinin 65. maddesine göre dayak, tokat, şamar ve falakanın yasaklandığını belirtti. Oysa günümüzde Akyüz (2001:149), 1847'de yayımlanan talimat ile falakanın yasaklandığını gösterdi. O yıllarda Osmanlı arşivleri henüz bir düzene kavuşturulmadığı için, Sungu da eğitim araştırmalarını daha çok Tanzimat basınına dayandırdı.

Sâtı Bey'in, Ziya Gökalp ile dönemin dergilerinde eğitim ve siyaset tartışmalarına girmesi ve müdürlüğü bırakıp, 1919'da Türkiye'den ayrılması üzerine İhsan Sungu, Darülmualimîn-i Âliye'nin müdürlüğüne getirildi. İhsan Sungu, böyle bir günde Sâtı'nın, varlığını borçlu olduğu Türkiye'yi bırakıp, gitmesine kırıldı. Hatta kendisinin de anne ve babasının Arap olduğunu ve kendisinin Arapça konuşmasını bildiğini, bununla beraber Türk olduğunu ve Türk kültürü ile yoğrulduğunu söyledi. Bu konuda; "#Türkiye yaşarsa ben de yaşarım, o batarsa, benim de yaşamam manasız olur" dedi (Alper,1948:2947). İhsan Sungu, vefâtından iki yıl önce öğrencisi Fuat Baymur ile yaptığı konuşmada; "#Bizleri yetiştiren hep O'dur (Sâtı'yı kastediyor)" dedi.

1922'de, ilk ve ortaokul için düzenlenen programlar, müsveddeler hâlinde bastırılarak, görüşleri alınmak üzere bazı eğitimcilere gönderildi. Bunlardan, İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu), İhsan (Sungu), Zeki Mesut (Alsan), Hulusi (?), Mehmet Behçet (?), Mustafa Şekip Tunç'un konuya ilişkin görüşleri bir kitapta toplandı. 4 Mart 1923 tarihinde Maârif Nezaretinin bastırıldığı "Maârif Hakkında Lâyihalar" adlı kitap, İhsan Sungu'nun 17. 12. 1922 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Maârif Vekâletine sunduğu raporu da içermektedir. İhsan Sungu'nun raporu; geçmişte, zorunlu eğitim yılının uzatılmasına ve köy enstitülerinin ilk tohumlarına ilişkin önerileri de içermesi bakımından önemlidir. İhsan Sungu'nun bu raporu, öneminden dolayı Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından, Eğitim Hareketleri Dergisi'nde "İlk ve Orta Öğretim Program Geliştirilmesi" adı altında ufak tefek eksikler ve kelime çıkarmalarla bile olsa yayımlandı.

İhsan Sungu, 1922'de zorunlu ilköğretim yılının artırılması konusunda şunları söylemektedir:

"İlköğretim zorunluluğunun yalnız dört yıl ile sınırlandırılması, düşünceme göre uygun değildir. Bugün ilköğretim zorunluluğunu azaltmaya değil, uzatmaya doğru kuvvetli bir akım vardır. İngiltere, Almanya, Amerika, İsveç, Norveç gibi ülkelerde ilköğretim sekiz yıldır. Fransa ve İtalya'da altı yıldır. Almanya ortaöğretimin bir kısmını bile zorunlu tutmuştur. İngiltere, bu konuda Almanların yaptıklarını izlemiştir. Fransa'da altı yıllık ilköğretimi bitirenlere verilen meslek eğitimi, eğitimi okuldan sonra da zorunlu tutmak akımı vardır. Milletimizin özellikle tarım ve ekonomik alanda pozitif bir ilerlemeye ulaşması için ilköğretimin ve özellikle köy okullarının hiç olmazsa altı yıl için zorunlu tutulması gerekliliği vardır. Yedi yaşında okula giren bir çocuğa yalnız dört yıllık bir öğretim büyük yarar sağlamaz. On bir yaşında çocuk yetişmiş bir birey sayılmaz. Millet, o bireye bir değer biçmek için ona az çok bir bütün oluşturacak tam bir tahsil vermek zorundadır. Özgürlük ve bağımsızlığı kurtarmak için tarihin en yüksek ve en şanlı mücadelesine girişmiş ve başarılı olmuş olan milletin ekonomik alanda başarısı için öğretim zorunluluğunun mümkün olduğu oranda uzatılması çok gereklidir..." (Sungu, 1969:8-13)

2-9 Ağustos 1923 tarihleri arasında Hâkimiyet-i Milliye gazetesi bir anket düzenledi. I. Heyet-i İlmiye'nin 40 üyesine eğitime ilişkin 14 soru sordu ve sadece 11 kişi bu soruları cevaplandırdı. Bunlardan biri de İhsan Sungu'dur. Sungu'ya göre, eğitimin en büyük noksanı, memleketin gerçek ihtiyaçlarından doğmuş, geçirilen muazzam inkılâptan hamle ve ilham almış ilmî, esaslı, şümüllü bir eğitim programıdır. Sungu, II. Meşrutiyet'ten beri eğitimin gerilediği iddiasına da katılmamaktadır. Eğitimin ıslahı için ilk önerdiği şey, yukarıdaki özellikleri taşıyan bir eğitim programını, “demirden bir el” ile uygulamaktır.

İhsan Sungu, halkı ilkokul tahsiline ısındırmak için bu okulların masraflarının genel bütçeden ödenmesi ve ilkokul öğretimi için halktan doğrudan doğruya alınan vergilerin azaltılması gerektiği görüşündedir. Sungu, dünyanın hiçbir yerinde bizde olduğu gibi ilkokul tahsili masraflarının tamamının özel idareye yüklenmediğini, çağdaş hükümetlerin hepsinin ilkokul tahsili meselesini; ordu, adliye, mahkemeler, jandarma, polis gibi hükümetin asıl vazifesi kabul ettiğini belirtmektedir. Ona göre, bunun için genel bütçelerden bu konuda tahsisat ayrılmalıdır. Örneğin, Fransa'da ilkokul öğretmenlerinin maaşları genel bütçeden verilmektedir. Bizde halk kendisine yüklenen öğretim ve eğitim vergilerinden dolayı, ister istemez eğitime düşman olmaktadır.

İhsan Sungu'ya göre, halkı ilkokul tahsiline ısındırmak için alınacak ikinci tedbir, ilkokulu bitirmiş olanları yalnız okullarla değil, çeşitli araçlarla aydınlatmaktır. Ayrıca, ilkokul tahsilini sevdirmek için ilkokul teşkilatı ve programları, çevrenin ihtiyacına uygun düşecek bir şekilde olmalıdır. O'na göre, okul, çevrenin ihtiyacından doğmalı ve çevre üzerinde etki edecek bir durum almalıdır. İlkokul programları, “terbiye ve mefkurede vahdet”, “mahallî ihtiyaçlara uygunluk” esasları dairesinde değiştirilmelidir. Halk, bilhassa köylü, köy ilkokullarında yetişen çocuklarının, köy çevresine sadık ve bağlı, köy çevresi üzerinde etkili, köy dahilinde kalmakla beraber orada daha müreffeh, daha mesut bir hâlde yaşamak için hazırlanmış olduklarını görürse, ilkokul tahsilinin önemini fiilen görmüş olur.

İhsan Sungu, okuma ve yazma öğretimi ile de ilgilendi ve makaleler yazdı. İlk makaleyi 1924 yılında İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası yayımladı. Münir Raşit Öymen, alfabe öğretiminde #kelime yöntemi veya cümle yöntemi adıyla tanıtılan yeni yöntemi, İhsan Sungu'nun getirdiğini yazmaktadır (Öymen, 1948:18). Harf devriminin gündemde olduğu günlerde İhsan Sungu'nun konuya ilişkin yayınlarını sıklaştırdığı görülmektedir. Bu durum, Sungu'nun dil komisyonunda yer alması ile de ilgilidir. 1927 yılında “Terbiye Mecmuası'nda #Kelimelerin İmlâsını Çocuklara Nasıl Öğretmeliyiz?” adlı bir yazı kaleme aldı. 1928 yılında Terbiye Mecmuası'nda #Kıraat Hakkında Tetkiklerg adlı makalede okuma fizyolojisi ile ilgili Amerika ve Fransa'da yapılan deneysel çalışmaları aktardı. Yine burada alfabe kitabında kullanılan kelimelerin belli miktarla sınırlandırılmasının Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde eskiden beri uygulandığını belirtti. Yine aynı yıl Terbiye'de “Sükûtî Kıraat” (Silent Reading) adlı bir makale yazdı. Burada sessiz okumanın önemi ve çocukların sessiz okumaya nasıl alıştırılmaları gerektiği üzerinde durmaktadır.

1930'lu yıllarda Gazi Orta Muallim Mektebi'nde İhsan Sungu'nun öğrencisi olan Hüseyin Hüsnü Cırtlı, onu şöyle anlatmaktadır:

“#Millî eğitim memurları arasında en başta adı geçen insandı. Sonra da müsteşar oldu. Bizim üzerimizde de hoca olarak en etkili adam o idi. Sınıfta o zaman ders kitapları yoktu. Not tutardık. İhsan Sungu not tutmamızı istemezdi. #Not tutmak öğrenmeyi engeller. derdi. ... Cumhuriyet'ten sonra İstanbul'daki millî eğitim kurumlarını Ankara'ya aktarmada rolü çok büyük oldu. Gazi Eğitim Enstitüsünün kurulmasında rolü oldu... Öğrenciliğimde hocaydı. Bize derse gelirdi. Okulumuz Merkez Bankasının bulunduğu yerde idi. Emin Erişirgil, Şemsettin Sirer, İhsan Sungu, Cevat Dursunoğlu hocalarımızdı. En çok İhsan Sungu'dan faydalandık... John Dewey'in çağrılmasında etkili olduğundan şüphem yok...” (Cırtlı, 2002:195-260).

İhsan Sungu, Türkiye'ye gelen John Dewey'i ve eşini karşılama komitesinde yer aldı ve birkaç makalesini Türkçeye çevirdi, proje yönteminin uygulanması, öğrencilerin düşündürülmeye alıştırılması ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili yayımlar yaptı. Dewey, Amerika'ya döndükten sonra da kendisi ile mektuplaştı.

Sungu, 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasındaki Birinci Maârif Şûrasına katıldı. Beden Terbiyesi ve Ortaöğretim Disiplin Talimatnamesi oturumlarının başkanlığını yaptı. Oturum başkanı olarak Sungu, görüşlerini pek açıklamamakla beraber disiplin yönetmeliğinde eğitimde ceza ile ilgili olarak görüşlerini özellikle açıkladığı görülmektedir. Sungu'ya göre, okul disiplininden söz eden bütün eğitimciler, “Ceza gerekli midir; değil midir?” problemi üzerinde tartışmaktadır. Realite ile doğrudan doğruya temas eden eğitimciler, okulda bir disiplin sistemi kurarken, öğretmenin bazen ceza vermeye mecbur kaldığını takdir etmektedir. Sungu'ya göre, cezasız okul yöneteceğini ileri süren bir eğitimcinin önerdiği yöntemler, bazı örnek okullarda uygulanabilir. Fakat, yüzlerce öğrenciyi içeren okulları yöneten öğretim kurumlarına, görevlerini kolaylıkla yapmaları için bir rehber vermek gerekir (MEB, 1939: 256-257).

1940'ta Tercüme dergisine “ Ziya Paşa'nın Emile Tercümesi” adında yazdığı yazıda Mecmua-i Ebuzziya'da yayımlanan Türkçe çevirileri ile Emile'in Fransızcasını karşılaştırarak, Ziya Paşa'nın tercüme gücünü hatalarıyla birlikte gösterdi. Öymen'e (1948:18) göre Rousseau'nun Emile adlı kitabının Türkçe bastırılmasını Muallimler Birliğine tavsiye eden İhsan Sungu'dur. Nitekim kitap, Ali Rıza Ülgener, Hilmi Ziya Ülken ve Selahattin Güzey tarafından çevrildi ve 1943 yılında basıldı. Yine Öymen'in belirttiğine göre Sungu, öğrencilerine eğitimin geçirdiği gelişim safhalarını doğrudan doğruya kaynaklarından okumaları gerektiğini ve bugünkü okulu Emile'in tesis ettiğini söylemektedir.

1942 yılında Cumhuriyet'in 19. yıldönümü münasebetiyle Ankara Radyosunda yaptığı konuşmayla #Bir Senelik Maârif Hayatı hakkında halkı bilgilendirdi. Burada İhsan Sungu, Batı dünyasının tanınan, düşünce ve duygu hayatına işlemiş eserlerinin Türkçeye tercüme edilmesi faaliyeti hakkında özellikle durdu. Bakanlığın, bu çeviriler ile hem memlekette büyük eserlerin okunup bilinmesine, hem de Türk dilinin batı dünyasının düşünüşünü, duygusunu söyleyecek bir hâlde gelmesine hizmet etmeyi amaçladığını belirtmektedir.

Sungu, eğitimciliği boyunca öğrencilerde araştırmacı kişiliğin ve bilimsel zihniyetin gelişmesine önem verdi. 1926 ilkökul programının öğrencilerin eğitsel geziler yapabilmesi için Pazartesi ve Perşembe öğleden sonralarının uygun olacak şekilde düzenlenmesini sağladı. Sungu'ya göre öğrenci, günlük hayatta karşılaştığı

problemleri bilimsel yöntemle çözmeyi öğrenmeliydi. Sungu'nun araştırmacı yönüne ilişkin en çarpıcı ipuçlarından birini Halil Fikret Kanad vermektedir. 15 Nisan 1946 tarihli Ulus gazetesinde yazdığı hatıra şöyledir: İhsan Sungu'nun başkanı olduğu bir Millî Eğitim Kurulunda üyeler arasında okul kooperatiflerini yeniden düzenleyen tasarı üzerine hararetli bir tartışma yaşandı. Konuya ilişkin net bir bilgisi olmayan İhsan Sungu, toplantıyı bir sonraki tarihe atarak, iki hafta içinde kütüphanesindeki Türkçe, İngilizce, Fransızca kitaplardan bilgiler edindi; problemi muhtelif yönlerden ele alarak, her iki tarafı uzlaştırdı ve yönetmeliği bir karara bağladı.

Sungu'nun davranışlarında insan sevgisine verdiği önem, Niyazi Berkes'in yazılarında görülmektedir. Berkes, halkevlerinin kitaplık komisyonunda çalıştığı yıllarda, Ankara Halkevi Kütüphane Şubesi Komitesi Reisi olan #Kitap Kurdug İhsan Sungu ile tanıştığını belirtmektedir. Berkes, Sungu'nun güler yüzlü olduğunu ve herkesle "Elmasım" diyerek konuştuğunu yazmaktadır (Berkes,1997:75). Sungu'nun, konuşmalarında "Elmasım" sözcüğünü kullanma konusunda, Gregory Petrof'un Beyaz Zambaklar Memleketinde adlı kitaptan esinlendiği söylenebilir.

Sonuç olarak Sungu, öğretmen, müdür ve müsteşar olarak eğitim kademesinin her aşamasında bulundu ve Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminin yeniden kurulmasına birikimi ile yardımcı oldu. Sungu'ya göre, Atatürk inkılâplarının en önemli gayesi ülkenin manevî havasının, hurafe ve batıl inançlardan kurtarılması ve hayatın her alanında bilimsel zihniyetin üstünlüğünün sağlanmasıydı ve eğitim sistemi de buna göre yapılandırılmıyordu. Bilimsel problemlerde aklın işletilmesi ve deney yönteminin kullanılması, Türklerin yabancı olduğu bir durum değildi. Sungu, İngiliz Bath'li Abelard gibi batılı düşünürlerin yazılarına atıfla, Batılıların XVII. ve XVIII. yüzyılda çeviri faaliyetleri ile bilimsel zihniyeti yakın doğu coğrafyasından öğrendiğini vurguladı.

3. İhsan Sungu'nun Tarihçiliği

İhsan Sungu'nun tarihe ilişkin yaptığı araştırmalar incelendiğinde, bunların III. Selim, II. Mahmut, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerini kapsadığı görülmektedir. Nurullah Ataç, Sungu'nun Tanzimat'tan bu yana Türk tarihi konusunda otoritelerden biri olduğunu ileri sürmektedir (Ataç, 1946:2). Aslında İhsan Sungu'nun, yazılarıyla Türk yenileşme hareketinin kökenlerini ortaya çıkarmaya çalıştığı söylenebilir. Öte yandan Sungu, önceki yenileşme faaliyetlerinden farklı olarak, Türk İnkılâbının lâik karakterini her vesile ile yazılarında vurgulamaktaydı. İhsan Sungu, 26 Mart 1932'de Türk Tarihi Kurumu aslı üyeliğine seçildi. 1938-42 arasında Türk Tarih Kurumu asbaşkanlığı yaptı.

Sungu, "Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi ve Selanik Asâkiri Millî Taburu" (1939) adlı çalışmasıyla, Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin hayatının bir bölümünü belgelere dayalı olarak aydınlattı. Bu çalışmada Sungu, bulunan fotoğrafın gerçekten Ali Rıza Efendi'ye ait olup olmadığını, Selanik'ten göç eden ve onu hayatta iken tanıyan kişilere sordurdu ve imzalı-mühürlü belgeler aldı. Diğer bir deyişle, Türkiye'de tarih araştırmalarında sözlü tarih yöntemini ilk kullananlardan biri oldu. Dönemin basını ile Selanik Evkâf Defterlerinin de taranmasını sağladı. Bu çalışma, önce Atatürk'e sunuldu, onayı alınarak daha sonra yayımlandı.

Sungu, “Tanzimat ve Yeni Osmanlılar” (1940) adlı makalesinde Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın Tanzimat’ın çeşitli yönlerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmaya çalıştı. 1940 tarihinde Namık Kemal’in doğumunun 100. yıldönümü münasebetiyle halkevinde verdiği konferansta İhsan Sungu, Namık Kemal’in Türk İnkılâbının ilk büyük kahramanı olduğunu söylemektedir. Sungu’ya göre Namık Kemal, Türk milletini cumhuriyet idaresini ve Türk İnkılâbını uyanık bir şuur ile candan benimsemeğe hazırlayan büyük vatandaştır. Sungu’nun, Ahmet Mithat Efendi ve Ebuzziya Tevfik hakkında da ciddi bir çalışma içine girdiği bilinmektedir, hatta Ahmet Mithat ile ilgili Ankara ve İstanbul’da iki de konferans verdi. Fakat, konferans metnine şimdilik hiçbir yerde rastlamadım.

Eğitimsizliği nedeniyle, Türk eğitim tarihine özellikle önem verdi. “Türklerin Terbiye’ye Hizmetleri” (1933), “Tevhid-i Tedrisat” (1938), “Mekteb-i Maârif-i Adliyye’nin Tesisi” (1941), “Galatasaray Lisesinin Kuruluşu” (1943), “Harf İnkılâbı ve Milli Şef İsmet İnönü”, adlı makaleleri alanlarında çok önemli boşlukları doldurmaktadır. Özellikle “Türklerin Terbiye’ye Hizmetleri” adlı makalede G. Sarton, E. P. Cubberley, K. A. Totah gibi yabancı bilim adamlarının eserlerinden hareketle, Ortaçağda Türklerin bilime hizmetlerini vurguladı. O dönemin tarih anlayışına uygun olarak, Türklerin eğitime hizmetlerini Sümerlerle başlattı.

“İhsan Sungu’nun tarihçiliğini #Galatasaray Lisesinin Kuruluşu” adlı çalışmasında daha net görebilmekteyiz. Burada konuyu; Fransızlar, Osmanlı Hükûmeti, Azınlıklar, Müslüman tebaa açısından ele alarak, lisenin kurulmasını olabildiğince nesnel olarak incelemektedir.

İhsan Sungu’nun tarihçiliğini en iyi değerlendirenlerden biri de Nurullah Ataç’tır. 15 Nisan 1946’da Ulus gazetesine yazdığı bir yazıda onun için # “... Ne biliyorsa, onu elinden geldiğince doğru olarak bilmek, şüphesiz olarak bilmek isterdi.İhsan Sungu aklına kapılmaz, aklını türlü belgeleri birleştirmek, onların birleşmesiyle canlanacak doğruyu kavramak için bir araç diye kullanırdı” demektedir.

Sungu, tarihsel araştırmalarında Takvim-i Vekayi, Tasvirî Efkar, Hürriyet, İbret, Basiret, gibi Tanzimat döneminin gazetelerini oldukça sık kullandı. Fransızca ve İngilizce telif eserlerinin kendilerini görmekte, baskı ve sayfa numaralarını titizlikle belirtmektedir. George Sarton’un Bilim Tarihine Giriş ve E. P. Cubberly’nin Eğitim Tarihi en çok atıf yaptığı eserler arasındadır.

Sonuç olarak, Sungu’nun eğitimciliği, tarihsel araştırmalarını da etkiledi. Tarih araştırma konusu olarak ya eğitim konularını seçti ya da konuları eğitim ile ilişkilendirdi. Örneğin “Tanzimat ve Yeni Osmanlılar” adlı çalışmasında Namık Kemal’in ve Ziya Paşa’nın Tanzimat’ın eğitim anlayışına yönelttikleri eleştirilere özellikle yer vermektedir. Sungu, bu araştırmaları ile Türk eğitim tarihine önemli katkılar yaptı. İhsan Sungu’nun tarih araştırmaları için seçtiği döneme ve konulara bakıldığında pragmatik bir tavır içinde olduğu görülmektedir. Yani, Sungu, ya o günkü sorunların yakın tarihsel kökenlerini vurgulamakta ya da yeni bir düşüncenin toplumda yeşermesi için, unutulmuş geçmişteki kökenlerini bulmaya çalışarak, yeniyi meşrulaştırma ve yeninin şiddetini azaltma çabası içindeydi. Örneğin İbni Sina heykelinin dikilmesi söz konusu olduğunda Sungu, Kanuni döneminde Sadrazam İbrahim Paşa’nın Macaristan’dan getirdiği heykelleri Sultan Ahmet Meydanı’na

diktirdiğini gündeme getirdi. Arapça'nın okul programlarından kaldırılması gündeme geldiğinde, Sungu'nun, çocuklara ana dilleri ile yazılmamış eserleri okutmamak gerektiğini ileri süren Endülüslü Ebubekir İbn-i Arabi'nin görüşünü vurguladığı görülmektedir.

4. İhsan Sungu'nun Tarih Öğretimine İlişkin Çalışmaları ve Görüşleri

İhsan Sungu, Darülmualimîn-i Âliyede Musahabat-ı Ahlakîye ve Medeniye Öğretmeni olmasına rağmen, İstanbul Amerikan Kız Kolejinde edebiyat-tarih dersleri verirken ve Tatbikat Mektebi Müdürlüğü boyunca çocuklara tarih öğretmenin psikolojik problemleri ile karşılaştı. Öğretmen adaylarını, çocukların ilgisini ve dikkatini çekebilecek tarih derslerinin nasıl hazırlanması gerektiği konusunda donatmaya çalıştı. Tatbikat Mektebinde İhsan Sungu; hesap, tarih, coğrafya, eşya derslerinde ayrı ayrı öğretim yöntemlerinin nasıl uygulanacağını gösterdi. Tarih ve coğrafya derslerinde; hikâyelerin, tasvirlerin, resim ve haritaların, grafiklerin kullanılmasının önemini vurguladı, küçüklerde millî heyecanın nasıl oluşturulacağı üzerinde durdu.

Türkiye'de tarih öğretimi konusu ilk kez, gerek ders kitabıyla, gerekse Rehnüma-yi Muallimin adlı öğretmen el kitabı ile Selim Sabit Efendi tarafından 1870'lerde ele alındı. Akyüz'ün de (1982) belirttiği gibi Selim Sabit'in tarih öğretiminden anladığı, olayların kronolojik bilgisini çocuğa ezberletmeydi. İhsan Sungu, Türkiye'de ilk defa Sâtu ile birlikte tarih pedagojisi ile ciddi olarak ilgilenen eğitimcilerdendir. Öğrencisi Fuat Baymur gibi "Tarih Öğretimi" adı altında müstakil bir kitap çıkarmayan Sungu'nun tarih öğretimine ilişkin ders örnekleri ve yazıları Tedrisat-ı İbtidâiye Mecmuası ve Terbiye Mecmuası gibi dergilerin arasında dağınık kaldı. İlkokul sınıfları düzeyinde; İlk Osmanlılar, Rumeli'nin İlk Fatihleri, 10 Temmuz, Silah Müzesi, Kosova Muharebesi gibi hazırladığı tarih dersi konularını, Tatbikat Mektebi'nde tekşifî-istikrâî usûle (buluş temelli tüme varımsal yönleme) dayalı olarak işleyen İhsan Sungu, bu ders örneklerini daha sonra Tedrisat-ı İbtidâiye Mecmuası'nda yayımladı. Bu ders örnekleri incelendiğinde, İhsan Sungu'nun tarih derslerini, modern anlamda ahlâk ve vatandaşlık bilinci oluşturmak için kullandığı görülmektedir. Derslerde yakından uzağa ilkesi kullanılmakta ve öğrenci merkezli bir eğitim yapılmaya çalışılmaktadır. Dersin sonunda öğrencilere çalışkan olmaları, vatana hizmet etmeleri telkin edilmektedir. Örneğin, "#Rumeli'nin İlk Fatihleri" adlı derste Süleyman Bey'in yaptıkları anlatıldıktan sonra öğretmen dersi; "Demek, büyüklük, padişahın oğlu veya büyük zengin bir adamın oğlu olmakla değil, iyi bir adam olmakla, vatana hizmetler etmekledir. Sizler, zengin, büyük adamların oğulları olmasanız da iyilik ettiniz mi, vatanınıza hizmet ettiniz mi herkes sizi sever. İyi adamları kimin oğulları olursa olsunlar herkes sever" cümlesi ile bitirmektedir.

II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları sonrası, İsmail Hakkı'nın (1912) ve İbrahim Hilmi'nin (1913) tarih eğitiminde ve millî terbiyede resimlerin önemini gündeme getirmeye çalıştığı görülmektedir (Baltacıoğlu, 1995:134-135; Çığıracan, 2000: 92-93). 1917 yılında Maârif-i Umûmiye Nezâreti, öğretmenlerce tarihsel tabloların etkili kullanılması için "Tarih Levhaları Külliyyâtı" adı altında bir kitapçık çıkardı. Bu kitapçık, İhsan Sungu tarafından hazırlandı (Baymur, 1964:20). Macaristan Seferi sırasında Sadrazam Lâla Mehmet Paşa'nın Prens Boçkay'a taç giydirme merasimini gösteren Nazmi Ziya'nın bir tablosu üzerinde ilkokullar için hazırlanan bu ders örneği, tarih öğretiminde tabloların nasıl kullanılabilceğine ilişkin bir öğretmen kılavuzu niteliğindedir.

1920'li yıllarda İstanbul'un işgaline karşı düzenlenen mitinglerde Sungu'nun ismi konuşmacılar arasında görülmektedir (Akyüz, 2001:289). Wilson prensiplerinin gündemde olduğu günlerde Bebek'te Robert Kolejinde yaptığı bir konuşmada Sungu, #tarih öğretiminin millî gayelere uygun olarak okutulması gerektiğini açıkça savundu.

1927'de Terbiye Dergisinde yazdığı "Tarih Tedrisatı Hakkında" adlı makalesi dolayısıyla, İhsan Sungu'nun tarih öğretimine ilişkin düşüncelerine doğrudan ulaşılabilmektedir. Sungu'nun, tarih öğretiminin hedefleri konusunda Dewey'in görüşlerini benimsediği anlaşılmaktadır. Sungu'ya göre, geçmişteki her olay önemli değildir. Öğretim amaçlı olarak, tarihî olayların seçimi, insanlığın siyasi, iktisadî, medeni ilerlemesini gösterecek şekilde olmalıdır. İhsan Sungu, tarih derslerinde büyük adamların biyografilerine yer verilmesinin yararlılıklarına değinirken, tarih derslerinin sadece biyografilere indirilmesinin sakıncalarına da işaret etti. Bu konuda da John Dewey ve Henry Johnson'un görüşlerini benimsediği anlaşılmaktadır. 15-20 Şubat 1943'te Ankara'da düzenlenen II. Maarif Şûrası'nda tarih öğretimi ve sorunlarının ele alınması, Sungu'nun önerisiyle olmuş olabilir. Bu toplantıların birinde Hasan Âli Yücel'in yerine oturma başkanlığı yapmakla birlikte, görüşlerini belirtmediği dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de tarih eğitiminin, modern pedagojik ilkelerinin temellerinin atılması ve yaygınlaştırılmasında İhsan Sungu'nun büyük rolü oldu.

5. İhsan Sungu'nun Ardından

İhsan Sungu'nun vefâtı arkasından Ulus, Cumhuriyet, Tanin, Akşam gibi dönemin gazetelerinde köşe yazarları, kendisine ilişkin görüşlerini ve anılarını ayrıntılı bir şekilde yazdı. Onun kişiliğini daha yakından tanımaya yardımcı olacağından dolayı bu yazılara aşağıda yer verilmektedir.

12 Nisan 1946 tarihli Ulus gazetesinde İhsan Sungu'ya ilişkin olarak "O, büyük küçük her tanıdığının kalbinde bir sevgi ve yakınlık yaratmanın sırrına ermiş insanlardandı." denilmektedir. 13 Nisan 1946 tarihli Ulus gazetesinde T. İ. mahlası ile yazı yazan bir gazeteci, onun için şunları diyordu: "İhsan Sungu, daha çok başkaları için çağlayan bir bilgi pınarı idi. O kadar özgecik bir pınar ki başında kendi adını taşıyan büyük eserlerini yazmaya, o yüzden vakit ve fırsat bulamamıştı".

14 Nisan 1946 tarihli Tanin'de Nahid Sırrı Örik şöyle yazmaktadır:

"İhsan Sungu, üniversitede profesör kürsüsü işgal edecek yerde, idarî makamlar koltuğunda kalışı hakikaten büyük bir ziyan olmuştur... Herkese karşı gösterdiği müfrit nezaketten dolayı bazıları onu sadece pratik bir adam -kelimeyi niçin kullanmamalı!- bir eyyam reisi sanmışlardır... Bütün yenilikleri derhal benimseyişine rağmen idare manzarasıyla maziye o kadar kuvvetle bağlıydı ki..."

15 Nisan 1946 tarihli Ulus gazetesinde H. F. Kanad, onun için şunları yazmaktadır: "O, kuru ve susamış ruhları kandıran manevî bir kaynak olarak yaşamış ve hayatında bu manevi kaynaktan herkese cömertçe

ihşanlarda bulunmuştur”. 15 Nisan 1946 tarihli Ulus gazetesinde “Günler Geçerken” adlı köşesinde Nurullah Ataç, “İhsan Sungu, yıllarca çalışıp, didinip edindiği bilgilerin çoğunu kendisiyle birlikte toprağa götürdü. Bunun içindir ki ölümüne iki kat üzülüyoruz.” demektedir.

Gerçekten de Sungu, döneminin süreli yayınlarında eğitime ve tarihe ilişkin pek çok çalışmasını yayımladı. Fakat, kitap kurdu ve tarih meraklısı olan bu eğitimci, aynı zamanda bir idareci ve bürokrat olarak vakit bulup, derin bilgi ve fikirlerini yansıtmak için telif eser yazmadı. Ama, pek çok görgü şahidinin ifade ettiği gibi, bir konuya ilişkin kendisine bilgi sorulduğunda, bilgisini büyük bir cömertlikle paylaştı. Özellikle Tanzimat sonrası Türk basın tarihi ve fikir hayatı konusundaki bilgisi çok genişti. Öğrencisi Nurettin Sevin, Londra’ya gitmek için vedaya gittiğinde, Sungu’nun hasta yatağını kütüphanesine kurdurduğunu ve kendisinden British Museum’a gidip, Ali Suavi’nin Londra’da 25 sayı çıkarabildiği Muhbir gazetesi koleksiyonunun fotokopisini istediğini yazmaktadır. İbrahim Alâettin (Gövsa); Sungu’nun telif eser bırakmamasını samimî tevazu, çekingen ve ihtiyatlı olmasına bağlamaktadır. Bu konuda İbrahim Alâettin, “yanılmaktan, yanlış anlaşılmaktan ve bunun neticesi olan mesuliyetten pek çekinirdi” demektedir (Gövsa,1947: 2937). Kendisi ise, eser yazmasını önerenlere, “Okumaktan yazmaya zaman bulamıyorum ki! Bundan başka insan okudukça aczini de daha iyi anlıyor.” diye belirtmektedir (Alper, 1947: 2946). Dergilerde yazdığı yazılar, kütüphanelerin tozlu raflarında kaldı. Ama, İbrahim Alâettin’in dediği gibi, onun eseri, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemindeki engin ve seçkin öğretmen ordusu oldu (Gövsa, 1947: 2937).

Sonuç

Sungu, içinde yaşadığı dönemde dünyada meydana gelen siyasî, düşünsel, sosyal ve iktisadi değişikliklere denk olarak, eğitim anlayışında ve okul örgütlenmesinde ortaya çıkan yeni akımların farkındaydı. Sungu, eğitim felsefesi olarak progresif akımı benimsedi. 1930’larda problem merkezli yazılan fen bilgisi ders kitaplarının İngilizce’den çevrilmesini sağladı. Yazıları ve çevirileri ile bu akımın ileri sürdüğü aktif okul anlayışını, Türkiye’de yaygınlaştırmaya ve skolastik eğitim ile mücadeleye çalıştı. Sungu’nun eğitimciliği, tarihsel araştırmalarını da etkiledi ve pragmatik bir tarih anlayışı benimsedi. Tarih araştırma konusu olarak ya eğitim konularını seçti ya da konuları eğitim ile ilişkilendirdi.

Türkiye’de konu alanı eğitiminin ve öğretiminin önem kazandığı şu günlerde İhsan Sungu’nun tarih eğitimi alanında olduğu kadar, diğer derslerin öğretimindeki hizmetleri de ele alınmalıdır. Örneğin, Terbiye dergisinde yayımlanan fizik öğretimi konusundaki çevirileri fen bilgisi eğitimcileri tarafından değerlendirilmelidir. 1954’te Tedrisat Mecmuası, 31. sayıdan sonra “İhsan Sungu Köşesi” adı altında bir köşe açarak, Sungu’nun eski yazılarının bir kısmını yayımladı. Fakat, bu yeterli değildir. Sungu’nun, değişik dergi sayfaları arasında kalmış makale ve çevirileri toplanmalı ve İhsan Sungu Toplu Eserleri olarak yayımlanmalıdır. İhsan Sungu’nun pek çok yazısı, günümüz Türkçesine çevrilip, yayımlansa, aradan geçen yıllara rağmen hâlâ modern karakterini koruduğu görülecektir.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (1978). Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940. Ankara: Doğan Basımevi.
- Akyüz, Y. (1982). Büyük Dil Bilgini Dr. Vedad Örs’ün Ardından. A.Ü. S.B.F. Dergisi Sayı:1-2 (41).
- Akyüz, Y. (1983). Mülkiye Mektebinden İlk Çıkanların Bazı Eğitimsel Çabalarına İlişkin Bir Belge A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt:16. Sayı:1. (151-156).
- (2001). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001’e kadar). Ankara: Alfa Yayınları.
- Alper, F. (1947). Sayın İhsan Sungu’nun Aziz Hâtıraları. İlk Öğretim Sayı: 225-227. (2947).
- Arman, H. (1969). Piramidin Tabanı: Köy Enstitüleri ve Tonguç. Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1995). Talim ve Terbiye’de İnkılâp. Yay. Haz. R. Canım ve R. Y. Kınca. İstanbul: M.E.B. Yayınları (1998). Hayatım. Yay. Haz. Ali Baltacıoğlu. İstanbul: Dünya Yayıncılık
- Baymur, F. (1948). Sâtu Bey ve İstanbul Darülmuallimini. Eğitim-Öğretim sayı: 3 (190-195). (1964) Tarih Öğretimi. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Berkes, N. (1997). Unutulan Yıllar. İstanbul: İletişim Yay. Haz. Ruşen Sezer.
- Cırtılı, H. H. (2002). Güneşli Mektep: Kamu’nun Eğitim., Ankara: Karatepe Yayıncılık.
- Çağatay, N. (1987). İhsan Sungu. Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri. Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayını.
- Çığıracan, İ. H. (2000). Maârifimiz ve Servet-i İlimiyemiz. Haz. Melek Dosay Gökdoğan. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çiftçi, M. (1996). Atatürk Döneminde Türkçe’nin Eğitimi ve Öğretimi 1923-1938 İlkokul.Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, C. (1997). Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde) Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gövsa, İ. A. (1947). Üstat İhsan Sungu İçin. İlk Öğretim Cilt:12. Sayı:225-227 (2937).
- Kafadar, O. (1997). Tatbikat Mektebinde 10 Temmuz İnkılabı. Tarih ve Toplum Cilt:27 Sayı:158 (13-16).
- MEB (1939). 1939 Maârif Şûrası. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Öymen, M. R. (1948). Muallim Mektepleri ve Terbiye Hareketleri. Yeni Bilgi I/10:18.
- Sungu, İ. (1969). İlk ve Orta Öğretim Program Geliştirilmesi. Eğitim Hareketleri Cilt: 15 Sayı:168-169 (8-13).
- Unat, F. R. (1947). İhsan Sungu. İlk Öğretim Sayı: 47 (225-227).

Summary

A PEDAGOGUE FROM THE SCHOOL OF POLITICAL SCIENCES: İHSAN SUNGU

Bahri ATA*

In this study, İhsan Sungu, an educator graduating from the School of Political Sciences (Mülkiye Mektebi), his life-story, his contributions to Turkish education, research into history and the teaching of history are examined. The titles include his educational writings, his writings on history and his ideas on teaching history.

Historical study is used to examine his writings as regards education, history and the teaching of it. The memoirs of his students and his friends are used to illustrate his educational attitude. Moreover, the reports published following his death in the Turkish newspapers such as Tanin and Ulus are collected to present his distinct personality.

The graduates of Mülkiye Mektebi have had an important role in the development of Turkish education system. Being one of them, İhsan Sungu tried to promote the educational view of the progressive school in Turkey through his articles and translations. His writings reflect the pragmatic understanding of education and of historiography. He dealt with not only the social aspects of education such as compulsory education, punishment of children but also teaching methods such as project method, fieldtrip, and using the textbook. In his history writings, he followed the trails of the Turkish modernization in the past. Among the aims of history education, he attached great importance to history education as citizenship education.

It is necessary that the works of early Turkish educators be collected in a book titled "The Collected Works" for modern educators and teachers who cannot read the Ottoman script.

It is obvious that Turkish educators have followed the contemporary developments in education in the west since the Tanzimat period.

In the present time, history education with its objectives and content is now on the agenda of the world countries, especially after the collapse of the former Soviet Union. However, history education became a primary concern for the nation-states after 1870s and there are now many works produced even in Turkey. Considering the topics in history education courses just for the present concerns and with no reference to their historical context will necessarily limit our vision for the future. Thus, the previous works, such as those of İhsan Sungu, can be reinterpreted for the current interests, for their experiences and mistakes are of great value for us.

Adres for Correspondence: *Arş. Gör. Dr. Bahri Ata, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi 06500 Teknikokullar/Ankara –Turkey.